

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ⁽¹⁾
ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΠΛΗΡΩΜΩΝ⁽²⁾
ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΝ ΑΝΑΠΤΥΞΕΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ⁽³⁾

Του κ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ Γ. ΠΑΝΑ

Καθηγητού παρά τῇ Ἀνωτάτῃ Βιομηχανικῇ Σχολῇ Πειραιῶς

«It has become customary to distinguish between balance-of-payments “adjustment” and the provisions of “international liquidity”. The recent discussions, official and academic, have been largely concerned with the liquidity problem, measures to increase international reserves in order to give countries in deficit more time “to adjust their balance”, that is, eliminate their deficit. But the adjustment problem is basic».

Gottfried Haberler

1) Ὁ ὅρος «διαδικασία προσαρμογῆς» ἐθεωρήθη ὡς πλέον δόκιμος καὶ συνεπῶς προτιμητέος τοῦ ἀντιστοίχου ὄρου «διορθωτικὴ διαδικασία», τὸν ὅποσον ἐχρησιμοποίησε προσφάτως ὁ καθηγητὴς Στυλιανὸς Σαραντιδῆς εἰς τὴν μελέτην τοῦ «Προβλήματα Διεθνoῦς Νομισματικῆς Ρευστότητος», Ἀθῆναι 1969, σελ. 3. Καὶ τοῦτο διότι ὁ τελευταῖος ὅρος ὑποδηλοῖ ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν τῆς ὁποίας ἐπιδιώκεται ἢ «διόρθωσις» εἶναι ὀλιγώτερον ἐπιθυμητὴ ἐν σχέσει πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκομεν. Ἀντιθέτως, ὁ ὅρος «προσαρμογὴ» εἶναι οὐδέτερος ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς προτιμήσεως τῆς μίας καταστάσεως ἐναντι τῆς ἄλλης. Διὰ τοῦτο προφανῶς ἐπεκράτησεν εἰς τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν σύγχρονον ὀρολογίαν καὶ ἄλλαχού, ὁ ὅρος Adjustment Process ἀντὶ τοῦ ὄρου Correction. Ἡ ἀνωτέρω ἄποψις ἐνισχύεται, ἐξ ἄλλου, ὁ ὅρος Adjustment Process ἀντὶ τοῦ ὄρου Correction. Ἡ ἀνωτέρω ἄποψις ἐνισχύεται, ἐξ ἄλλου, ὁ ὅρος Adjustment Process ἀντὶ τοῦ ὄρου Correction. Ἡ ἀνωτέρω ἄποψις ἐνισχύεται, ἐξ ἄλλου, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ καθηγητὴς Fritz Machlup προτείνει τὴν διάκρισιν μεταξὺ προσαρμογῆς, τῆς χρηματοδοτήσεως τοῦ ἑλλείμματος καὶ ἀντισταθμιστικῶν διορθώσεων (Compensatory Corrections) τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Ὡς ἀντισταθμιστικὴν διορθώσιν ὁ Machlup ἐννοεῖ τὴν, συνεπεῖα ἀνεξαρτήτων ἐξελίξεων ἢ ἠθελημένης πολιτικῆς, ἄρσιν τῆς ἀνάγκης πραγματοποιήσεως προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν εἰς δεδομένας περιπτώσεις. Βλ. Fritz Machlup «Adjustment, Compensatory Correction and Financing of Imbalances in International Payments εἰς Trade, Growth and the Balance of Payments: Essays in Honor of Gottfried Haberler, Amsterdam, 1965, σελ. 204-205.

2) Ἡ ἔννοια τοῦ «Ἰσοζυγίου Πληρωμῶν» δὲν θὰ τύχη εἰς τὴν παρούσαν ἐργασίαν ἐιδικωτέρας ἀναλύσεως, παρὰ τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονὸς τὸ ὅποιον ἐπεσημάνθη συχνάκις, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἔχη πολλακίς ἄκρως διάφορον περιεχόμενον. Βλ. π.χ. τὸ κεφάλαιον I τοῦ κλασικοῦ ἔργου τοῦ καθηγητοῦ J. H. Meade «The Balance of Payments», Oxford University Press, 1951, ὡς καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου διεξοδικὰς ἀναλύσεις τοῦ καθηγητοῦ Fritz Machlup εἰς τὴν γνωστὴν μελέτην τοῦ «The Mysterious Numbers Game of Balance-of-Payments Statistics» δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ International Monetary Economics, London, George Allen and Unwin Ltd., 1966, σελίς 69-92 (Τίτλος ἀμερικανικῆς ἐκδόσεως International Payments, Debts and Gold, Charles Scribner's sons, 1964). Τὰ ἀνωτέρω ἀποτελοῦν ἐπιλογὴν μόνου, ἐκ τῆς πλουσιωτάτης ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διεθνoῦς βιβλιογραφίας.

3) Ὁ ὅρος «ἐν ἀναπτύξει οἰκονομία» ἀναφέρεται εἰς τὰς μὴ οἰκονομικῶς ἀναπτυγμένας χώρας. Ὁ ὅρος οὗτος καθιερώθη, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν διὰ πολιτικῶς λόγους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αί έκδηλωθεΐσαι κατά τὰ τελευταΐα ἔτη ἄδυναμΐαι τοῦ διεθνοῦς συστήματος πληρωμῶν ᾠδήγησαν τόσον τοὺς θεωρητικοὺς οἰκονομολόγους ὅσον καὶ τοὺς πρακτικοὺς χειριστὰς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν αἰτίων τῶν ἐμφανιζομένων δυσχερειῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν διατύπωσιν προτάσεων περὶ τῶν ἐνδεικνυομένων βελτιώσεων. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν σχετικῶν ἐρευνῶν καὶ ἀναζητήσεων ὅτι αὗται ἡσχολήθησαν πρωτίστως μὲ τὰ θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ προβλήματα τῆς διεθνοῦς νομισματικῆς ρευστότητος (1,2,) ἐνῶ τὰ προβλήματα τὰ ἀπτόμενα τῆς ἀσκήσεως ὑπὸ τῶν συγχρόνων κρατῶν καταλλήλου οἰκονομικῆς πολιτικῆς διὰ τὴν ἐξισορρόπησιν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἔτυχον πολὺ μικροτέρας ἐρεύνης.

Βεβαίως κατὰ τὰ τελευταΐα ἔτη, ἰδίως κατόπιν τῆς συστάσεως τῆς ὁμάδος ἐργασίας ὑπ' ἀριθμ. 3 ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς, τοῦ Ὁργανισμοῦ Οἰκονομικῆς Συνεργασίας καὶ Ἀναπτύξεως (Ο.Ο.Σ.Α.), ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ νῦν Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ διεθνοῦς τούτου ὀργανισμοῦ Jonkheer E. van Lennep, ἤρχισε σοβαρὰ προσπάθεια ἐπισημάνσεως τῶν θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν προβλημάτων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας τῶν ἰσοζυγίων πληρωμῶν τῶν ἀνεπτυγμένων οἰκονομικῶς χωρῶν(3).

Εἰς ταύτην συνετέλεσε καὶ τὸ γεγονός ὅτι παραλλήλως πρὸς τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν οἰκονομολόγους, συνέπραξαν ἐνεργῶς καὶ ἐπιφανεῖς θεωρητικοὶ οἰκονομολόγοι (4) ἐκ τῶν πλέον δραστηρίως ἀσχο-

1) Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ξ. Ζολότα εἰς τὴν ἐρευναν τῶν προβλημάτων τῆς διεθνοῦς ρευστότητος καὶ εἰς τὴν διατύπωσιν συγκεκριμένων προτάσεων διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν σχετικῶν θεσμῶν καὶ μηχανισμῶν, ἔχει τύχει διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως.

2) Ἡ ἐννοία τῆς ρευστότητος παρουσιάζει ἐπίσης σοβαρὰς δυσχερείας ὡς πρὸς τὸν σαφῆ προσδιορισμὸν τοῦ περιεχομένου της. Παραπέμπομεν κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν κλασσικὴν ἐργασίαν τοῦ καθηγητοῦ Fritz Machlup «The Fuzzy Concepts of Liquidity, International and Domestic», σελ. 245 - 259, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν συλλογὴν του International Monetary Economics, London, George Allen and Unwin Ltd., 1966 (Τίτλος ἀμερικανικῆς ἐκδόσεως International Payments, Debts and Gold, Charles Scribner's sons, 1964).

3) Ἡ ἐπίσημος Ἐκθεσις τῆς ὁμάδος ἐργασίας ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὸν τίτλον «The Balance of Payments, Adjustment Process», ΟΟΣΑ, Παρίσιοι, 1966.

4) Τὴν σχετικὴν πρωτοβουλίαν διὰ τὴν ἐνεργὸν σύμπραξιν τῶν θεωρητικῶν οἰκονομολόγων εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ὁμάδος εἶχεν ὁ Dr. Otmar Emminger, νῦν Ὑποδιοικητῆς τῆς Bundesbank. Βλ. «Maintaining and Restoring Balance in International Payments», Princeton University Press, 1966, σελ. V - IX, τῶν προλόγων ὑπὸ τῶν Van Lennep καὶ Machlup.

λουμένων με την θεωρίαν του διεθνούς ἐμπορίου (').

Ἡ ἔκθεσις τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. τοῦ 1966 ἀποτελεῖ ἀναμφισβητήτως σημαντικὸν σταθμὸν, εἰς τὰ πλαίσια τῆς μεταπολεμικῆς προσπάθειας θεσπίσεως κανόνων διεθνούς οικονομικῆς συμπεριφορᾶς, ἐν τῇ ἐπιδιώξει ἐνεργοῦ, καὶ ἀποτελεσματικῆς διεθνούς οικονομικῆς συνεργασίας. Ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν τὸ κείμενον αὐτῆς παρουσιάζει ὄχι μόνον θεωρητικὸν ἐνδιαφέρον ἀλλὰ καὶ πρακτικὴν σημασίαν συνδεομένην πρὸς τὴν τυχὸν ἀποδοχὴν τῶν προτάσεων τῆς. Πράγματι, παρόμοιαι ἐργασίαι δύνανται νὰ ἐπηρεάσουν ἀποφασιστικῶς τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἀντιλήψεις ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔχουν τὴν εὐθύνην διὰ τὴν χάραξιν καὶ τὴν ἐνεργὸν ἄσκησιν τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς.

Συνεπῶς δύνανται εὐλόγως νὰ τεθῇ τὸ ἐρώτημα ἐὰν αἱ ὑποδείξεις τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. θὰ πρέπει νὰ γίνων ἀποδεκταὶ καὶ διὰ τὰς χώρας ἐκείνας αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰσέτι εἰς τὴν φάσιν τῆς πορείας πρὸς τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν.

Ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. σαφῶς προκύπτει ὅτι αὕτη βασιζέται ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας καὶ τῶν προβλημάτων ἀνεπτυγμένων οικονομῶν καὶ ὅτι συνεπῶς δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει τὰ ἰδιάζοντα προβλήματα ἰσοζυγίου πληρωμῶν τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν, κατὰ κανόνα, αἱ ἐν ἀναπτύξει οικονομίαι. Τοῦτο σημαίνει ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν ἐνδεχομένως ἕτεροι κανόνες, προσιδιάζοντες περισσότερον πρὸς τὰς πραγματικὰς συνθήκας τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν τῶν ἐν ἀναπτύξει οικονομῶν.

Ἐξ ἄλλου, εἰς μίαν γενικωτέραν μελέτην τοῦ ὅλου προβλήματος τῶν ἐπιπτώσεων τῆς πολιτικῆς προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, θὰ πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν καὶ αἱ συνέπειαι τῶν προταθέντων ὑπὸ τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. κανόνων ἐπὶ τῶν οικονομῶν τῶν ἐν ἀναπτύξει χωρῶν (²). Καὶ τοῦτο διότι αἱ ἐκ τῆς τοιαύτης προσαρμογῆς συνέπειαι ἐπὶ τῆς διεθνούς ρευστότητος, ἀλλὰ κυρίως ἐπὶ τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, ἐκδηλοῦνται ὅλως ἰδιαίτερος ἐπὶ τῶν δυνατοτήτων πραγματοποιήσεως εἰσαγωγῶν τῶν ἐν ἀναπτύξει οικονομῶν.

Εἰς τὴν παρεῦσαν ἐργασίαν θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἰδιαίτερος τὸ ἐρώτημα, ἐὰν οἱ κανόνες οἱ προτεινόμενοι ὑπὸ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. ἰσχύουν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένων οικονομῶν ἢ ἐὰν ἀπαιτεῖται ριζικὴ μεταβολὴ τούτων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξευρέσεως ἑνὸς συστήματος δυναμένου, ἄνευ δυσμενῶν συνεπειῶν, νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς μέτρον ὑποδείξεως τῆς ἀκο-

1) Τοῦτο δὲν σημαίνει βεβαίως ὅτι ἡ Ἐκθεσις τῆς Ὁμάδος Ἐργασίας τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. προσυπογράφεται καὶ ἀπὸ τοὺς θεωρητικοὺς οικονομολόγους, οἱ ὅποιοι κατὰ διαστήματα συνεζήτησαν τὰ θεωρητικὰ προβλήματα τοῦ μηχανισμοῦ προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Διὰ τοῦτο παρουσιάζει σημαντικὸν ἐνδιαφέρον ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν ἐργασιῶν τῶν θεωρητικῶν οικονομολόγων ἀφ' ἑτέρου, ὡς αὐτὰ περιέχονται εἰς τὸ «Maintaining and Restoring Balance in International Payments», Princeton University Press, 1966.

2) Ἐνδιαφέρουσα μελέτη τῶν ἐπιπτώσεων τῆς διαδικασίας προσαρμογῆς ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἐν ἀναπτύξει οικονομῶν ἐπεχείρησεν ὁ Robert L. West. Βλ. «The Impact of Adjustment on Developing Countries εἰς Maintaining and Restoring Balance in International Payments», Princeton University Press, 1966, σελ. 223 - 241.

λουθητέας οικονομικής πολιτικής διά τās εν αναπτύξει οικονομίας.

Ἐν προκειμένῳ δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψει εἰδικαί περιπτώσεις εν αναπτύξει οικονομῶν, αἱ ὁποῖαι, λόγω κατοχῆς ἰδιατέρων σημαντικῶν πηγῶν φυσικοῦ πλοῦτου, ὡς εἶναι π.χ. ἡ ὑπαρξίς πετρελαιοπηγῶν, εὐρίσκονται εἰς προνομιούχον θέσιν ἔναντι τῶν λοιπῶν εν αναπτύξει οικονομῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δυνατοτήτων, προσπορισμοῦ, συναλλαγματικῶν ἐσόδων.

I. Ἐννοια καὶ περιεχόμενον τῆς διαδικασίας προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν

Ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς διεθνoῦς νομισματικῆς ρευστότητος, ὁ σαφῆς ἀναλυτικὸς προσδιορισμὸς τοῦ περιεχομένου τῆς διαδικασίας προσαρμογῆς παρουσίασεν ἄρκετὰς δυσχερείας (1). Παρὰ ταῦτα ἐγένοντο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀξιόλογοι προσπάθειαι ἐκ μέρους θεωρητικῶν οἰκονομολόγων, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διευκρίνισεως τοῦ ἀναλυτικοῦ περιεχομένου τῆς ἐννοίας τῆς διαδικασίας προσαρμογῆς.

Οὕτως, ὁ καθηγητῆς Haberler εἰσηγήθη τὴν διάκρισιν μεταξὺ δύο μεθόδων προσαρμογῆς. Ἐκείνης, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ τοὺς νόμους τῆς ἀγορᾶς (Market - Type) καὶ ἐκείνης, ἡ ὁποία δὲν ἀκολουθεῖ τοὺς νόμους τῆς ἀγορᾶς (Non - Market - Type) (2). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρώτην μέθοδον προσαρμογῆς, ὑφίστανται δύο παραλλαγαὶ αὐτῆς : ὁ χρυσοῦς κανὼν (ἦτοι τὸ σύστημα σταθερᾶς συναλλαγματικῆς σχέσεως) καὶ αἱ κυμαινόμεναι συναλλαγματικαὶ σχέσεις.

Ἡ δευτέρα μέθοδος προσαρμογῆς κατὰ τὸν Haberler ἀναφέρεται εἰς τὴν συγκεκριμένην ἄσκησιν πολιτικῆς πρὸς τὸν σκοπὸν ἐλέγχου τῶν εἰσαγωγῶν ὠρισμένων προϊόντων, τὸν ἐλεγχον τῆς κινήσεως κεφαλαίων, τὸν περιορισμὸν τῶν τουριστικῶν δαπανῶν, τὴν ἐπιδότησιν ὄρισμένων ἐξαγωγῶν, τὴν αὐξησιν τῶν δασμῶν πρὸς σκοπὸν προστασίας τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, τὴν κατεύθυνσιν τῶν κρατικῶν προμηθειῶν πρὸς τὴν ἐγχώριον παραγωγὴν κ.λ.π.

Ὁ καθηγητῆς Harry Johnson, ἐξ ἄλλου, παρατηρεῖ, ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑφίστανται παραδείγματα περιπτώσεων κατὰ τὰ ὁποῖα, εἰς διαφόρους χώρας, ὁ μηχανισμὸς προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἐλειτούργησεν αὐτοδυναμῶς καὶ μάλιστα παρὰ τὸ γεγονός ὅτι αἱ ἐπιδιώξεις τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς ὑπῆρξαν ἀντίθετοι. Ἡ περίπτωση αὕτη δύναται κατ' αὐτὸν νὰ κληθῆ «μηχανισμὸς ἀπροθύμου προσαρμογῆς». Περαιτέρω ἀποδέχεται τὴν συχνάκις γενομένην διάκρισιν μεταξὺ τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία ἀποβλέπει εἰς τὴν πραγματικὴν προσαρμογὴν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν καὶ ἐκείνης ἡ ὁποία ἀποβλέπει ἀπλῶς εἰς τὴν χρηματοδότησιν τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Κατ' αὐτὸν, ἡ πραγματικὴ πολιτικὴ προσαρμογῆς περιλαμβάνει ὅλας τὰς

1) Βλ. ὑποσημείωσιν 2, σελ. 2.

2) Βλ. Gottfried Haberler «Money in The International Economy, the Institute of Economic Affairs», Λονδῖνον 1965, σελ. 23.

μορφάς άσκήσεως οικονομικής πολιτικής, αί όποιαί «ένεργοποιούνται αυτομάτως», ύπό τήν έννοιαν ότι επιφέρουν προοδευτικώς τήν άποκατάστασιν τοιούτων σχέσεων μεταξύ έγχωρίων και ξένων επιπέδων άμοιβών και τιμών, ώστε νά επιτρέψουν τήν όργανικήν έξισορρόπησιν τοϋ ίσοζυγίου πληρωμών, μετά τήν λήξιν τής πολιτικής προσαρμογής. Ή πολιτική χρηματοδοτήσεως, κατά τήν λήξιν τής πολιτικής προσαρμογής. Ή πολιτική χρηματοδοτήσεως, κατά τόν Harry Johnson, περιλαμβάνει όλα τά κυβερνητικά μέτρα, τά όποια έξασφαλίζουν τήν έξισορρόπησιν τών διεθνών συναλλαγών μιās χώρας, άνευ μειώσεως τών συναλλαγματικών άποθεμάτων. Ή άσκησης τής πολιτικής ταύτης οδηγεί εις τήν άπόκρυσιν τών ύφισταμένων, ένδεχομένως, καταστάσεων όργανικής έλλείψεως ίσορροπίας εις τόν τομέα τών έξωτερικών συναλλαγών, και όχι εις τήν προσαρμογήν των (1). Άλλαχού, ό Harry Johnson διακρίνει μεταξύ γνησίας (genuine) και ψευδοϋς (spurious) προσαρμογής.

Ή συστηματικώτερος έρευνητής τής έννοίας τής προσαρμογής τοϋ ίσοζυγίου πληρωμών είναι ό καθηγητής Fritz Machlup (2). Οϋτος πρεσβεύει ότι, όσάκις άναφερόμεθα εις τήν προσαρμογήν, δέον νά γίνεται σαφής διάκρισις ένάντιον έννοοϋμεν μιάν διαδικασίαν ή μιάν κατάστασιν πραγμάτων. Ή σύγχυσις μεταξύ «καταστάσεως πραγμάτων», και «διαδικασίας προσαρμογής», οδηγεί συχνάκις, παρατηρεί, εις παρεξηγήσεις κατά τās συζητήσεις τής άκολουθητέας πολιτικής, ώς επί παραδειγματι επί τοϋ θέματος, έν ταχεία άναπροσαρμογή είναι επιδιωκτέα. Πολλοί έναντιοϋνται εις τήν ταχείαν προσαρμογήν θεωροϋντες ότι αϋτη άναφέρεται εις πραγματοποιηθείσαν κατάστασιν πραγμάτων. Ήτεροι, λαμβάνουν θέσιν ύπερ τής ταχείας προσαρμογής θεωροϋντες ότι αϋτη άναφέρεται εις τήν έναρξιν τής διαδικασίας. Μιās διαδικασίας ή όποία είναι δυνατόν νά είναι πολύ βραδεία και προοδευτική.

Ήξ ίσου είναι δυνατόν νά ύφίστανται διαφοραί, ώς πρός τό περιεχόμενον τής έννοίας τής προσαρμογής. Δι' όρισμένους ή έννοια τής προσαρμογής άναφέρεται συγκεκριμένως εις μεταβολάς τών σχέσεων κόστους - τιμών μεταξύ πλεονασματικών και έλλειμματικών χωρών, έν συνδυασμῷ με τήν άνακατανομήν τών παραγωγικών πόρων εις όλας τās ένδιαφερομένας χώρας. Δι' άλλους, άντιθέτως, ή έννοια τής προσαρμογής περιλαμβάνει και όρισμένας κινήσεις κεφαλαίων, βραχυχρονίου ή μακροχρονίου μορφής.

Άλλά ή συστηματικώτερα διάκρισις κατά τόν Fritz Machlup είναι μεταξύ τών έννοιών τής προσαρμογής τοϋ ίσοζυγίου πληρωμών, τής χρηματοδοτήσεως ένός έλλείμματος τοϋ ίσοζυγίου πληρωμών και τής έννοίας τών «άντισταθμιστικών διορθώσεων» τής άνισοσκελίας τών διεθνών πληρωμών. Ή έννοια τών τελευταίων συνίσταται εις τό, ότι οδηγούν εις τήν άρσιν τής ανάγκης πρός προσαρμογήν τοϋ ίσοζυγίου πληρωμών. Πρός κατανόησιν τής διαφορῆς μεταξύ

1) Βλ. κυρίως τήν έργασίαν τοϋ Harry Johnson «Problems of Balance of Payments, Adjustment in the Modern World», ή όποία δημοσιεύεται εις Essays in Money and Banking in Honor of R.S. Sayers, Oxford, 1968, σελ. 113 - 129.

2) Βλ. Fritz Machlup, «Adjustment, Compensatory Correction, and Financing of Imbalances in International Payments», ένθ' άνωτέρω, σελ. 185 - 213.

της πρώτης και τρίτης έννοιας, δυνάμεθα νά προσφύγωμεν εις παράδειγμα ιατρικού περιεχομένου. Πράγματι, δέν ύφίσταται δυσκολία νά άντιληφθῆ τις τήν διαφοράν μεταξὺ δύο περιπτώσεων θεραπείας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη συνίσταται εἰς τήν πραγματοποίησιν ἐγχειρήσεως, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τήν ἐξαφάνισιν τοῦ αἰτίου τὸ ὁποῖον ἐπέβαλε τήν ἐπέμβασιν. Τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ διὰ τὰς δυσχερείας τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Κατὰ τήν πρώτην έννοιαν ἡ οἰκονομία ὑποβάλλεται εἰς τήν διαδικασίαν προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου της, ὑφισταμένη τὰς ἀπαραιτήτους πρὸς τοῦτο θυσίας. Ἐναντιθέτως, κατὰ τήν τρίτην έννοιαν οἱ λόγοι διαταραχῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἐκλείπουν, συνεπεία ἀνεξαρτήτων ἐξελίξεων ἢ συνειδητῶν χειρισμῶν πολιτικῆς, πάντως διαφόρων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀφοροῦν εἰς τήν διαδικασίαν προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω διακρίσεων, ὅσον ἀφορᾷ τήν έννοιαν καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς διαδικασίας προσαρμογῆς, δυνάμεθα νά ἐπανέλθωμεν εἰς τήν Ἐκθεσιν τῶν ἐμπειρογνομόνων τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. Ὡς καὶ εἰς τήν περίπτωσιν τῆς συναφοῦς μελέτης τῆς Ὁμάδος τῶν Δέκα, ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς διεθνoῦς ρευστότητος, ἡ Ἐκθεσις τῶν ἐμπειρογνομόνων τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. δέν ἐπιχειρεῖ τήν συστηματικὴν ἀνάλυσιν τῆς έννοιας καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν (1).

Ἐν τούτοις, ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν προτεινομένων μέτρων καὶ ἀπὸ τήν γενικωτέραν ἀνάλυσιν τῆς Ἐκθέσεως προκύπτει ὅτι ἐν αὐτῇ ἡ έννοια καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς προσαρμογῆς ἐκλαμβάνονται ὑπὸ διαστάσεις εὐρυτέρας τῶν πρεσβευομένων ὑπὸ τῶν θεωρητικῶν οἰκονομολόγων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τήν έννοιαν τῆς προσαρμογῆς δέν περιλαμβάνονται αἱ μεταβολαὶ τῶν συναλλαγματικῶν ἰσοτιμιῶν. Καὶ τοῦτο διότι ἡ μελέτη τῶν ἐμπειρογνομόνων προϋποθέτει ρητῶς τήν συνέχισιν τοῦ συστήματος τῶν συναλλαγματικῶν σχέσεων, τὸ ὁποῖον προβλέπεται ὑπὸ τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Διεθνoῦς Νομισματικοῦ Ταμείου (2).

Ὁ τελευταῖος οὔτος περιορισμὸς δέν θά κρίνεται ἀσφαλῶς ἱκανοποιητικὸς ἀπὸ τοὺς πολυαρίθμους θεωρητικoὺς οἰκονομολόγους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν κανόνων τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Διεθνoῦς Νομισματικοῦ Ταμείου, ὡς πρὸς τὰς δυνατότητας τῶν κρατῶν - μελῶν αὐτοῦ, νά μεταβάλλουν τὰς συναλλαγματικὰς τῶν ἰσοτιμίας.

Ἡ ἐξέλιξις αὕτη εἶναι, βεβαίως, ἀπόρροια τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ σύστημα τοῦ Διεθνoῦς Νομισματικοῦ Ταμείου, ὡς ἐλειτούργησεν ἐν τῇ πράξει, δέν ἐπέτυχε νά ἐξασφαλίσῃ πλήρως καὶ πάντοτε τήν ἀποτελεσματικὴν λειτουργίαν τῶν διεθνῶν συναλλαγῶν. Ἡ μεταπολεμικὴ περίοδος, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ 1958 καὶ ἐντεῦθεν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τήν ἐπάνοδον εἰς τήν σχετικὴν μετατρεψιμότητα τῶν νομισμάτων, διακρίνεται ἀπὸ πολλαπλᾶς δυσχερείας ἐξισορροπήσεως τῶν

1) Βλ. «Ministerial Statement of the Group of Ten and Annex Prepared by Deputies», (Αὔγουστος 10, 1964).

2) Βλ. «The Balance of Payments Adjustment Process», ἐνθ' ἄνωτ. παράγρ. 6, σελ. 8.

έξωτερικῶν συναλλαγῶν ἐκ μέρους ἰσχυρῶν οἰκονομιῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας εἶναι πολλὰκις δεσπόζουσα.

Συνεπεία τῆς προΐουσης ἀπογοητεύσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸ καθεστῶς τοῦ Διεθνοῦς Νομισματικοῦ Ταμείου, ἡ τάξις τῶν θεωρητικῶν οἰκονομολόγων, οἱ ὅποιοι εἰσηγοῦνται μεταρρυθμίσεις τοῦ συστήματος, ἰδίως ὑπὸ τὴν μορφήν θεσπίσεως περιορισμένης εὐκαμψίας τῶν συναλλαγματικῶν ἰσοτιμιῶν, ἔχει σοβαρῶς πληθυνθῆ. Ἐνῶ πρὸ 20ετίας οἱ καθηγηταὶ Friedman, Haberler, Machlup καὶ Meade ἀπετέλουν μικρὰν, ἀλλὰ δυναμικὴν μειοψηφίαν, ἐναντι τῶν πολυαριθμῶν ὁπαδῶν τοῦ καθεστώτος τῶν σταθερῶν ἰσοτιμιῶν, σήμερον πολυάριθμοι ἐπιφανεῖς θεωρητικοὶ ἐτάχθησαν παρὰ τὸ πλευρόν των (').

Παρὰ τὰς ἀνωτέρω ἐξελίξεις, ἡ ἀναθεώρησις τῶν κανόνων τοῦ Διεθνοῦς Νομισματικοῦ Ταμείου προσκρούει εἰσέτι εἰς σοβαρὰς ἀντιρρήσεις. Τοῦτο ἀπεδείχθη κατὰ τὴν ἐν Κοπεγχάγῃ Σύνοδον τοῦ Διεθνοῦς τούτου Ὁργανισμοῦ κατὰ τὸ 1970.

II. Αἱ συστάσεις τῶν ἐμπειρογνομόνων τοῦ Ο.Ο.Σ.Α.

Ἡ Ἐκθεσις τῶν ἐμπειρογνομόνων τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. βασίζεται, ὡς ὑπογραμμίζεται ρητῶς, εἰς τὰ προβλήματα καὶ τὴν ἐμπειρίαν τῶν χωρῶν - μελῶν αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι συμμετέχουν ἀπὸ τὸ ἔτος 1961 εἰς τὴν Ὁμάδα Ἐργασίας ὑπ' ἀριθμ. 3, τῆς Ἐπιτροπῆς Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς τοῦ Ὁργανισμοῦ τούτου ('). Παρὰ ταῦτα οἱ ἐμπειρογνώμονες διατείνονται ὅτι ἡ Ἐκθεσις τῶν ἀναφέρεται ἐπίσης εἰς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Ο.Ο.Σ.Α., καθὼς καὶ ὅτι παρουσιάζει ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὰς λοιπὰς χώρας ('). Τίθεται συνεπῶς τὸ ἐρώτημα, ἐὰν οἱ κανόνες διεθνοῦς συμπεριφορᾶς, τὰς ὁποίας εἰσηγεῖται ἡ Ἐκθεσις, ἀνταποκρίνονται πράγματι πρὸς τὰς συνθήκας τῶν ἐν ἀναπτύξει μελῶν τοῦ Ο.Ο.Σ.Α., ὡς εἶναι ἡ Ἑλλάς, ἡ Τουρκία, ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Πορτογαλία, καθὼς βεβαίως καὶ τῶν λοιπῶν, ἐκτὸς τοῦ Ὁργανισμοῦ τούτου, ἐν ἀναπτύξει οἰκονομιῶν.

1) Βλ. William Fellner, On Limited Exchange Rate Flexibility» εἰς Maintaining and Restoring Balance in International Payments, ἐνθ' ἀνωτέρω, εἰς σελ. 111, ἀναφέρονται ὀνόματα 27 καθηγητῶν, ἐξ 8 χωρῶν, οἱ ὅποιοι συνυπέγραψαν δηλώσιν διὰ τῆς ὁποίας εἰσηγοῦνται τὴν διεύρυνσιν τῶν περιθωρίων διακυμάνσεων ὡς πρὸς τὰς συναλλαγματικὰς ἰσοτιμίας τοῦ Διεθνοῦς Νομισματικοῦ Ταμείου. Βλ. ἐπίσης τὸ ἐκδοθὲν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1969 ἀνακοινωθὲν, κατόπιν διασκέψεως ἀφορώσης εἰς τὴν θέσπισιν μεγαλυτέρας εὐκαμψίας τῶν συναλλαγματικῶν ἰσοτιμιῶν, ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν εἰς Buergenstock τῆς Ἑλβετίας. Αἱ ἐργασίαι τῆς διασκέψεως αὐτῆς περιέχονται εἰς τὸ βιβλίον «Approaches to Greater Flexibility of Exchange Rates: The Buergenstock Papers», Princeton University Press, ἐνῶ ἐνδιαφέρουσα κριτικὴ αὐτῆς περιέχεται εἰς «The Buergenstock Communique : A Critical Examination of the Case for Limited Flexibility of Exchange Rates» ὑπὸ Steven Marris, Essays in International Finance, No. 80 Princeton University, Μάιος 1970.

2) Τὰ μέλη τῆς Ὁμάδος Ἐργασίας, ὑπ' ἀριθμ. 3, εἶναι Καναδᾶς, Γαλλία, Γερμανία, Ἰταλία, Ἰαπωνία, Ὀλλανδία, Σουηδία, Ἑλβετία, Ἡνωμένον Βασίλειον καὶ Ἡνωμένα Πολιτεῖα.

3) «The Balance of Payments Adjustment Process», ἐνθ' ἀνωτ. παρ. 7, σελ. 8.

Ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ περιεχομένου της ἡ Ἐκθεσις, βεβαίως, ἀσχολεῖται πρωτίστως μὲ τὰ προβλήματα ἐξασφάλισης σχετικῆς ἰσορροπίας εἰς τὰς διεθνεῖς συναλλαγὰς τῶν χωρῶν. Ἐν τούτοις, δὲν παραγνωρίζει καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὰ διάφορα κράτη, συμφώνως πρὸς τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις ἐπιδιώκουν ἐπίσης τὴν πραγματοποίησιν ὀρισμένων βασικῶν στόχων τῆς ἐσωτερικῆς τῶν οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Συμφώνως πρὸς τὴν δοθεῖσαν ἐντολὴν ἐκ μέρους τῶν Ὑπουργῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῶν Διοικητῶν Κεντρικῶν Τραπεζῶν τῆς Ὀμάδος τῶν Δέκα, ἡ ἔκθεσις τῶν ἔδει νὰ μελετήσῃ τὰ μέτρα πολιτικῆς καὶ τὰ μέσα ἀσκήσεως αὐτῆς διὰ τῶν ὁποίων τὰ κράτη - μέλη ἀτομικῶς καὶ συλλογικῶς καὶ κατὰ τρόπον συμβιβασόμενον μὲ τὴν προσπάθειαν τῆς πραγματοποιήσεως τῶν βασικῶν ἐσωτερικῶν τῶν ἐπιδιώξεων, θὰ δυνηθοῦν εἰς τὸ μέλλον νὰ διατηρήσουν καλλιτέραν ἰσορροπίαν τῶν ἰσοζυγίων τῶν πληρωμῶν καὶ νὰ πραγματοποιήσουν ταχύτεραν καὶ πλέον ἀποτελεσματικὴν προσαρμογὴν τῶν ἀνισοσκελιῶν αὐτῶν. Αἱ βασικαὶ ἐπιδιώξεις τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐξασφάλισιν πλήρους ἀπασχολήσεως, τὴν πραγματοποίησιν ἑνὸς ἱκανοποιητικοῦ ρυθμοῦ μεγεθύνσεως, τὴν ἐπίτευξιν μιᾶς λογικῆς σταθερότητος τῶν τιμῶν, καθὼς καὶ μιᾶς δικαίας κατανομῆς τῶν εἰσοδημάτων, καὶ τέλος τὴν ἰσορροπὸν ἀνάπτυξιν τῶν περιοχῶν καὶ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς οἰκονομίας(1).

Παρὰ ταῦτα, ἡ ὁμάς ἐργασίας εἰς τὴν Ἐκθεσίν της ὑπογραμμίζει ὅτι ἐνῶ ἡ πραγματοποίησις ἐξωτερικῆς ἰσορροπίας ἀποτελεῖ μίαν μόνον ἐκ τῶν ἐπιδιώξεων τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, αἱ χώραι αἱ ὁποῖαι τυχὸν θὰ παραμελήσουν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ ἰσοζύγιον τῶν πληρωμῶν θὰ συναντήσουν δυσχερείας πρὸς πραγματοποίησιν τῶν λοιπῶν τῶν ἐπιδιώξεων(2). Πρὶν εἰσελθῆ εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν συστάσεων περὶ τῆς ἀκολουθητέας οἰκονομικῆς πολιτικῆς πρὸς ἀποκατάστασιν ἰσορροπίας εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν, ἡ Ἐκθεσις ἐπισημαίνει ὅτι ὑφίστανται ὀρισμένα δεδομένα εἰς τὰς οἰκονομίας, τὰ ὁποῖα, ὑπὸ ὀρισμένας περιστάσεις ὑποκινοῦν δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἐξισορροπήσιν τῶν ἰσοζυγίων πληρωμῶν. Οἱ μηχανισμοὶ αὗτοι διαφέρουν, βεβαίως, ἀπὸ χώρας εἰς χώραν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀκαθάριστον ἐθνικὸν προϊόν καὶ τῶν ὑφισταμένων ἐκάστοτε θεσμικῶν πλαισίων. Αἱ δυνάμεις αὗται, ἐνῶ ὀδηγοῦν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐξωτερικῆς ἰσορροπίας, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελοῦν ἐμπόδια διὰ τὴν πραγματοποίησιν ἐτέρων ἐπιδιώξεων τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Συνεπῶς ἀποτελεῖ θέμα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, κατὰ πόσον θὰ πρέπει οἱ αὐτόματοι μηχανισμοὶ νὰ συμπληρωθοῦν διὰ παραλλήλων μέτρων, ἢ νὰ ἀφεθοῦν νὰ δράσουν μόνοι τῶν, ἢ ἀκόμη νὰ ἀντισταθμισθοῦν διὰ τῆς πραγματοποιήσεως ἀντιμέτρων. Περαιτέρω, οἱ πραγματογνώμονες παρατηροῦν ὅτι οἱ αὐτόματοι οὔτοι μηχανισμοὶ εἶναι δύο εἰδῶν. Καὶ τοῦτο διότι τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἔχει συνεπείας ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων, ἐπιδρᾷ δὲ ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῆς νομισματικῆς ρευστότητος μιᾶς χώρας.

1) «The Balance of Payments Adjustment Process», ἐνθ' ἀνωτ. παρ. 9, σελ. 9.

2) Βλ. «Balance of Payments Adjustment Process», παρὰ γρ. 16, σελ. 10 - 11.

Αί άνωτέρω άντιλήψεις τών έμπειρογνομόνων είναι γνωσται εις την μακράν παράδοσιν τής θεωρίας τής προσαρμογής του ίσοζυγίου πληρωμών. Η θεωρία αυτή είναι πράγματι άνω τών 200 έτών, εάν θεωρήσωμεν ότι πρωτεργάτης αυτής είναι ο David Hume (1752) ή και άνω τών 250 έτών, εάν θεωρήσωμεν ότι ο Isaac Gervaise (1720) ήτο εκείνος ο όποιος πρώτος, διετύπωσε επίτυχώς το περιεχόμενον αυτής.

Πράγματι, ή συγκριτική στατική άναλύσις του David Hume, διά τής όποιάς έφηρμόζετο ή ποσοτική θεωρία του χρήματος εις το πρόβλημα τής διεθνούς προσαρμογής του ίσοζυγίου πληρωμών, είχε τόσον επικρατήσει, ώστε, το 1937 ο Jacob Viner έγραφεν ότι ή κλασσική θεωρία του μηχανισμού του διεθνούς έμπορίου του Hume άποτελεί και σήμερα την δεσπόζουσαν θεωρίαν, τουλάχιστον εις τās γενικάς της γραμμάς. Ουδεις σημαντικώς διάφορος μηχανισμός έχει μέχρι τουδε ύποδειχθῆ, ο όποιος να έχη την αυτήν πειστικότητα (1).

Ότω, κατά τον Hume και τους λοιπούς κλασσικούς συγγραφείς, τὰ πλεονάσματα ή έλλείμματα εις τās διεθνείς πληρωμάς προκαλούν μεταβολάς τής έγχωρίου προσφοράς χρήματος, αί όποιαί οδηγούν εις διακυμάνσεις του επιπέδου τών τιμών. Αί τελευταίαί επιφέρουν άκολουθως έξισορορητικάς προσρμογάς εις τὰ έπίπεδα τών έξαγωγών και τών εισαγωγών. Η διαδικασία αυτή συνεχίζεται έως ότου έξασφαλισθῆ ή άποκατάστασις ίσοροπίας εις τās διεθνείς πληρωμάς μιάς χώρας.

Ο καθηγητής Lloyd Metzler, εις την κλασσικήν επισκόπησιν του τής θεωρίας του διεθνούς έμπορίου μάς υπενθυμίζει την μεγάλην προσπάθειαν την όποιαν κατέβαλεν ο Taussig, μετά τών μαθητών του, John Williams, Jacob Viner και Harry White, διά να έπαληθεύση τās κλασσικάς άντιλήψεις τής διαδικασίας προσαρμογής του ίσοζυγίου πληρωμών υπό συνθήκας σταθεράς και κυμαινομένης συναλλαγματικής ίσοτιμίας (2).

Ός ύπογραμμίζει ο Lloyd Metzler, ο Taussig ώδηγήθηκε εις το συμπέρασμα ότι ή κλασσική θεωρία άνεπαρκώς έπεξηγεί τον μηχανισμόν προσαρμογής, άλλ' ότι ο ίδιος, λόγω τής μη εισέτι προβολής τής θεωρίας τής άπασχολήσεως, άδεν ήδυνήθη να παράσχη πληρεστέραν έπεξήγησιν. Η Γενική Θεωρία τής άπασχολήσεως του λόρδου Keynes άπετέλεσε την άφετηρίαν τής νέας συγχρόνου

1) Βλ. Jacob Viner «Studies in the Theory of International Trade», Λονδίνον, 1937, σελ. 291.

2) Βλ. Lloyd Metzler «The Theory of International Trade» εις A Survey of Contemporary Economics, Vol. I, Homewood, Ill. 1948, σελ. 213 και έντεϋθεν. Τās αυτάς άκριβώς σκέψεις διετύπωσε εις γνωστόν άρθρον του, το 1947, ο Ragnar Nurkse. Βλ. «Domestic and International Equilibrium άναδημοσιευθέν εις συλλογήν «Equilibrium and Growth in the World Economy : Economic Essays» by Ragnar Nurkse, Harvard, 1961, ιδίως σελ. 42 - 50. Αί έργασιαί τών Metzler και Nurkse, αί όποιαί παρουσιάζουν πλείστα κοινά σημεία μεταξύ τών, ύπῆρξαν ιδιαίτερώς σημαντικάί διά την διάδοσιν τών κεύσανων μεθόδων άναλύσεως εις την θεωρίαν του ίσοζυγίου πληρωμών. Την συμβολήν του Frank Graham, όστις ύπῆρξεν επίσης εκ τών μαθητών του Taussig υπενθύμισε ο Frank Fetter εις την συμβολήν του, υπό τίτλον «The Transfer Problem : Formal Elegance or Historical Realism» εις συλλογήν Essays in Money and Banking in Honour of R. S. Sayers, Oxford Press 1968, σελ. 71.

ἀναθεωρημένης θεωρίας τῆς διαδικασίας προσαρμογῆς (1).

Παρά τὰς ἀνωτέρω ἐπιφυλάξεις τοῦ Taussig, αἱ ὁποῖαι ὠφείλοντο εἰς τὰ συμπεράσματα τῶν ἐμπειρικῶν ἐρευνῶν τοῦ ἰδίου καὶ τῶν μαθητῶν του, εἶχεν ἐπικρατήσει ἐπὶ μακρὸν ἢ ἀντίληψις εἰς τὴν διεθνῆ βιβλιογραφίαν ὅτι κατὰ τὴν μέχρι καὶ τοῦ 1914 περίοδον, ἡ διαδικασία προσαρμογῆς τοῦ χρυσοῦ κανόνος, ἐλειτούργει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀποτελεσματικῶς, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον καὶ αἱ Κεντρικαὶ Τράπεζαι ἠκολούθουν τοὺς καλουμένους «κανόνους τοῦ παιγνίου». Ἡ συμπεριφορὰ συμφώνως πρὸς τοὺς «κανόνους τοῦ παιγνίου» ἐσήμαινεν ὅτι, εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν ἐλλειμματικῶν οἰκονομιῶν, αἱ Κεντρικαὶ Τράπεζαι, οὐχὶ μόνον δὲν ἐλάμβανον ἀντισταθμιστικὰ μέτρα κατὰ τῆς αὐτομάτου μειώσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, λόγῳ ἐκροῆς χρυσοῦ, διὰ τῆς ἀσκήσεως ἐπεκτατικῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ, τούναντίον, ἐνίσχουν, ταύτην διὰ τῆς ἀσκήσεως περιοριστικῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς.

Σήμερον, αἱ ἀνωτέρω ἀντιλήψεις, ὡς πρὸς τὴν μέχρι τοῦ ἔτους 1914 ὑποταγὴν τῶν Κεντρικῶν Τραπεζῶν εἰς τοὺς «κανόνους τοῦ παιγνίου»⁽²⁾ ἔχει τεθῆ ἐν ἀμφιβόλῳ, ἰδίως κατόπιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Καθηγητοῦ Bloomfield.

Ἡ ἐπικράτησις τῶν κεῦνσιανῶν ἀντιλήψεων ὡς πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως ὠδήγησεν εἰς νέας διαπιστώσεις ὡς πρὸς τὴν λειτουργίαν τῆς διαδικασίας προσαρμογῆς⁽³⁾. Λίαν ἐπιτυχῆς διατύπωσις τῶν νέων ἀντιλήψεων δίδεται ὑπὸ τοῦ Nurkse. Κατὰ τὸν Nurkse, «εἰς δεδομένον ἐπίπεδον παραγωγικότητος, μία οἰκονομία εὐρισκομένη εἰς κατάστασιν πλήρους ἀπασχολήσεως, δὲν δύναται, κατ' οὐδένα τρόπον, νὰ καλύψῃ ἔλλειμμα τοῦ ἐξωτε-

1) Βλ. Lloyd Metzler, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 217.

2) Συμφώνως πρὸς σχετικὴν ἐρευναν τοῦ Καθηγητοῦ Arthur Bloomfield ὁ λόρδος Keynes πρῶτος ἀνέφερε τὸν ὅρον «κανόνους τοῦ παιγνίου», βλ. μελέτην Arthur Bloomfield «Monetary Policy under the International Gold Standard: 1880 - 1914», Federal Reserve Bank of New York, Ὀκτώβριος 1959, σελ. 47. Ἡ ἐνδιαφέρουσα ἐργασία αὐτῆ τοῦ Bloomfield ἀπέδειξεν ὅτι ἦτο ἐσφαλμένη ἢ ἀντίληψις ὅτι αἱ Κεντρικαὶ Τράπεζαι, κατὰ τὴν μέχρι καὶ τοῦ 1914 περίοδον ἐσεβάσθησαν τοὺς «κανόνους τοῦ παιγνίου». Συνεπῶς, ἡ παραβίασις τῶν κανόνων τούτων δὲν ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, ἐκδηλωθὲν τὸ πρῶτον, τῆς περιόδου τοῦ μεσοπολέμου, τὴν ὁποίαν περιέγραψεν εἰς τὴν κλασσικὴν ἐργασίαν του, τὴν γενομένην ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὁ Καθηγητῆς Ragnar Nurkse. Βλ. «International Currency Experience League of Nations», Princeton 1944. Βλ. ἐπίσης Arthur Bloomfield «Rules of the Game of International Adjustment» συμβολὴ εἰς Essays in Money and Banking in Honour of R.S. Sayers, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 26 - 46. Εἰς τὴν σελίδα 27 τῆς ἀνωτέρω ἐργασίας ἀναφέρεται ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὅτι ὁ Keynes ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποίησε τὸν ὅρον «κανόνους τοῦ παιγνίου». Τέλος, ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ βιβλίον τοῦ Michael Michaelaely, «Balance of Payments Adjustment Policies: Japan, Germany and the Netherlands», National Bureau of Economic Research, 1968, ἰδίως κεφάλαιον 2, σελ. 5 - 33.

3) Ὡς γνωστὸν, ὁ Λόρδος Keynes, εἰς τὴν κλασσικὴν του ἀντιδικίαν μὲ τὸν Σουηδὸν Καθηγητὴν Ohlin ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς δυνατότητος τῆς γερμανικῆς οἰκονομίας νὰ καταβάλῃ πολεμικὰς ἀποζημιώσεις διὰ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον πόλεμον, ὑπεστήριξε τὰς κλασσικὰς ἀντιλήψεις, ἐνθ' ἡ τότε θέσις τοῦ Ohlin, ὑπὸ τὸ πρῶτον μεταγενεστέρου ἐργου τοῦ Keynes ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀπασχολήσεως δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς κεῦνσιανή.

ρικού της ισοζυγίου, παρά εάν περιορίσει την απορρόφηση πόρων δι' έγχωρί-
ους χρήσεις - δηλαδή διὰ κατανάλωσιν, δι' επένδυσιν και διὰ δημοσίας δαπά-
νας»⁽¹⁾. Δέον να σημειωθῆ ὅτι ἡ σύγχρονος ἀνάλυσις προσεγγίζει πρὸς σκέψεις,
αἱ ὁποῖαι ἤδη, ὡς ἐπεσήμανεν ὁ Nurkse περιείχοντο εἰς τὸ πρωτοποριακὸν ἔργον
τοῦ Isaac Gerlaise.

Αἱ σύγχρονοι ἀντιλήψεις περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διαδικασίας προσαρ-
μογῆς, εἶναι ἰδιαιτέρως χρήσιμοι διὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν προβλημάτων τῶν ἐν
ἀναπτύξει οἰκονομιῶν⁽²⁾. Καὶ τοῦτο διότι ὁ προγραμματισμὸς τῆς ἐπιταχύνσεως
τῆς διαδικασίας τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, προϋποθέτει τὴν πραγματοποι-
ησιν ἐπενδύσεων, πέραν τῶν δυνατοτήτων χρηματοδοτήσεώς των διὰ τῆς πλή-
ρους κινητοποιήσεως τοῦ ἐγχωρίου ἀποταμιευτικοῦ δυναμικοῦ.

Ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπικρατοῦν κατὰ κανόνα εἰς
τὰς ἐν ἀναπτύξει οἰκονομίας, ἡ συνολικὴ ἀπορρόφηση εἰς αὐτὰς ὁδηγεῖ εἰς τὴν
αὔξησιν τῶν ἀναγκῶν εἰς συνάλλαγμα διὰ πληρωμὰς πρὸς ἀπόκτησιν ἀγαθῶν
καὶ ὑπηρεσιῶν προελεύσεως ἐξωτερικοῦ.

Ἄλλὰ πέραν τῆς συνήθους ὑπάρξεως ἐνὸς «κενοῦ ἀποταμιεύσεων», (Sav-

1) Βλ. Ragnar Nurkse, «The Relation between Home Investment and External Balance in
the Light of British Experience», 1945-1955. Ἡ ἐργασία αὕτη τοῦ Nurkse ἐδημοσιεύθη, τὸ πρῶτον,
τὸ 1956 εἰς Review of Economics and Statistics, ἀναδημοσιεύεται δὲ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἐρ-
γασιῶν τοῦ Nurkse «Equilibrium and Growth in the World Economy» ἐνθ' ἄνωτ. Ἡ ἀνωτέρω δια-
τύπωσις τοῦ Nurkse εὑρίσκεται εἰς τὴν σελ. 186 τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου. Ἡ πρώτη διάκρισις
τῆς προσεγγίσεως τῆς διαδικασίας προσαρμογῆς μεταξὺ τῆς μεθόδου τῶν σχετικῶν τιμῶν
καὶ τῆς μεθόδου τῆς συνολικῆς δαπάνης (Aggregate - Spending) εὑρίσκεται εἰς τὸ κλασσι-
κὸν ἔργον τοῦ Sidney Alexander «Effects of a Devaluation on a Trade Balance» εἰς International
Monetary Fund Staff Papers, Vol. II (Ἀπρίλιος 1952, σελ. 263-278). Εἰς τὴν ἐργασίαν του ταύτην
ὁ Sidney Alexander διακρίνει τὰς μεθόδους «Elasticities Approach» καὶ «Income - Absorption
Approach». Τὴν ἐργασίαν τοῦ Sidney Alexander ἀναλύει, μετὰ τὴν γνωστὴν συστηματικότητά του
ὁ Fritz Machlup, εἰς ἄρθρον του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Relative Prices and Aggregate Spending in the
Analysis of Devaluation». Τὸ ἄρθρον τοῦ Fritz Machlup, ἐδημοσιεύεται δὲ εἰς τὴν συλλογὴν του In-
ternational Monetary Economics, ἐνθ' ἄνωτ. ὡς Κεφ. 8 σελ. 171 - 194. Ἡ ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ
Machlup κριτικὴ τῆς μεθόδου τοῦ Sidney Alexander δὲν ἐγένετο πλήρως ἀποδεκτὴ. Ὁ ἐνδια-
φερόμενος ἀναγνώστης δύναται, ἐν προκειμένῳ, νὰ συμβουλευθῆ ἐπιφελῶς τὸ Κεφ. 6 τῆς συλ-
λογῆς τοῦ Harry Johnson «International Trade and Economic Growth», Allen and Unwin, 1958,
τὸν W.M. Corden «Recent Developments in the Theory of International Trade», Princeton Uni-
versity, Μάρτιος 1965, Κεφ. 1 καὶ S.C. Tsiang «The Role of Money in Trade Balance Stability:
Synthesis of the Elasticity and Absorption Approaches» εἰς American Economic Review, Δεκέμ-
βριος 1961, σελ. 912 - 936. Τέλος, ἐνδιαφέρον, ἐν προκειμένῳ, παρουσιάζει ἡ νεωτέρα ἐργασία
τοῦ Sidney Alexander «Effects of a Devaluation: A Simplified Synthesis of Elasticities and Absorp-
tion Approaches», American Economic Review, Μάρτιος 1959, σελ. 22 - 42. Αἱ ἀνωτέρω ἐργα-
σίαι παραπέμπουν εἰς τὴν πλουσίαν εἰδικευμένην βιβλιογραφίαν ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω θέματος.

(2) Ἐν προκειμένῳ ἰδιαιτέρως ἐπισημαίνεται ἡ ἀρίστη ἀνάλυσις τοῦ κεφαλαίου 4 «Exter-
nal Balance» τοῦ βιβλίου τοῦ G. Meier «The International Economics of Development: Theory
and Policy», Harper and Row, Ν. Ὑόρκη, 1968, σελ. 66 - 94, καὶ ἰδιαιτέρως τὸ δεῦτερον τμήμα
τοῦ ὡς ἄνω κεφαλαίου, σελ. 69 - 73 ἐνθ' ἄνωτ., εἰς τὴν ὁποίαν περιέχεται ἀλγεβρικὴ καὶ γεωμε-
τρικὴ ἀνάλυσις τῆς «ἀπορροφήσεως».

ings gap) πλείστοι θεωρητικοί τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως διατείνονται ὅτι εἰς τὰς ἐν ἀναπτύξει οικονομίας, κατὰ κανόνα, ὑφίσταται, ἐπὶ πλεόν και «κενὸν συναλλάγματος» (foreign exchange gap). Τὸ κενὸν τοῦτο προέρχεται, ὡς λέγουν οἱ ὑποστηρικταὶ αὐτοῦ, ἀπὸ τὰς διαρθρωτικῆς φύσεως ἀδυναμίας, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὰς ἐν ἀναπτύξει οικονομίας. Μεταξὺ τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ὑπάρξεως ἑνὸς «δουαδικοῦ κενοῦ» δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὸν Hirschman⁽¹⁾, τοὺς Prebisch, Furtado, Dudley Seers⁽²⁾ κ.ἄ., οἵτινες ὑποστηρίζουν εἰδικώτερον τὴν διαρθρωτικὴν φύσιν τοῦ φαινομένου τοῦ μονίμου πληθωρισμοῦ εἰς τὰς οικονομίας τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς (Structuralist School), τοὺς I. M. G. Little⁽³⁾, Redaway⁽⁴⁾, Bhagwati⁽⁵⁾ κ.ἄ. οἵτινες ἠσχολήθησαν μὲ τὰ προβλήματα τῶν Ἰνδιῶν, και τέλος, τοὺς δυναμένους νὰ περιληφθοῦν εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν Chenery⁽⁶⁾, Jaroslav Vanek⁽⁷⁾ κ.ἄ.

Κατὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἀντιλήψεως ὅτι εἰς τὰς ἐν ἀναπτύξει οικονομίας ὑφίσταται «κενὸν συναλλάγματος» ἀνεξάρτητον τοῦ «κενοῦ ἀποταμιεύσεων», ὁ δυνατὸς ρυθμὸς τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως εἶναι δυνατὸν νὰ περιορισθῇ ἔλλειψι συναλλάγματος, ἔστω και ἐὰν ἡ ἐν ἀναπτύξει οικονομία ἐπιτύχῃ νὰ κινητοποιήσῃ ἐξ ἐγχωρίων πηγῶν ἐπαρκεῖς ἀποταμιεύσεις διὰ τὴν χρηματοδότησιν τοῦ ἀναπτυξιακοῦ τῆς προγράμματος. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ ἐνδεχομένη αὐξή-

1) Βλ. «The Strategy of Economic Developments», Yale, 1958, σελ. 166-173. Κατὰ τὸν Hirschman, αἱ ἐν ἀναπτύξει οικονομία ἀντιμετωπίζουν εἰδικὰς δυσχερείας εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἰσοζυγίου τῶν πληρωμῶν, λόγῳ ἀδυναμιῶν εἰς τὰς σχέσεις εἰσροῶν - ἐκροῶν τῶν, και ἄλλων ἀσυμμετριῶν αἱ ὁποῖαι ἐκδηλοῦνται κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς ἀναπτύξεως.

2) Βλ. ἐπὶ παραδείγματι «A Theory of Inflation and Growth in Underdeveloped Economies Based on the Experience of Latin America», Oxford Economic Papers, Ἰούνιος 1962, σελ. 173-195 και τοῦ ἰδίου «Normal Growth and Distortions: Some Techniques of Structural Analysis», Oxford Economic Papers, Μάρτιος 1964, σελ. 78 - 104. Εἰς τὴν πρώτην ἐργασίαν τοῦ ὁ Dudley Seers παραθέτει ἐνδιαφέρον παράρτημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμφανίζει εἰς τὸ διεθνὲς κοινὸν τὴν Λατινοαμερικανικὴν σχολὴν τῶν «διαρθρωτιστῶν». Βλ. ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 192 - 195. Μεταξὺ τῶν διαρθρωτιστῶν ὁ Seers περιλαμβάνει και τὸν διατελέσαντα Πρόεδρον τῶν Οἰκονομικῶν Συμβούλων παρὰ τῷ Προέδρῳ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν Ἀμερικανῶν οἰκονομολόγον Charles Chultze, ὁ ὁποῖος ἐγένετο τὸ πρῶτον γνωστὸς διὰ τὴν διὰ λογαριασμὸν τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κογκρέσσου ἐργασίαν τοῦ περὶ τῶν παραγόντων τοῦ πληθωρισμοῦ εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας.

3) Βλ. «The Strategy of Indian Development», National Institute Economic Review, Μάιος 1960, σελ. 23 - 25 και Little and Clifford «International Aid», Allen and Unwin, 1965 σελ. 141 - 145

4) «The Development of the Indian Economy», Richard D. Irving, 1962. σελ. 215 - 216.

5) «Indian Balance of Payments Policy and Exchange Auctions», Oxford Economic Papers. Φεβρουάριος 1962, σελ. 56 - 58.

6) Βλ. Chenery και Bruno «Development Alternatives in an Open Economy: The Case of Israel», Economic Journal, Μάρτιος 1962, σελ. 79 - 103 και Chenery και Strout «Foreign Assistance and Economic Development», American Economic Review, Σεπτέμβριος 1966, σελ. 679 - 731.

7) Βλ. «Estimating Foreign Resource Needs for Economic Development», MacGraw - Hill 1967, Κεφ. 1 και 6.

σις τῶν ἐγχωρίων ἀποταμιεύσεων, λόγω τῶν ὑφισταμένων διαρθρωτικῶν ἀδυναμιῶν ὡς πρὸς τὴν παραγωγήν, δὲν σημαίνει, ἀναγκαίως, δυνατότητα ἐπεκτάσεως τῶν ἐξαγωγῶν. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐπέκτασις τῆς ἀποταμιεύσεως δημιουργήσῃ περιθώρια δι' ἠϋξημένας ἐξαγωγάς, εἶναι πολὺ πιθανὸν ἢ ἀνελαστικότης τῆς διεθνoῦς ζήτησεως νὰ ὀδηγήσῃ ἀντὶ εἰς αὔξησιν, ἀντιθέτως εἰς μείωσιν τῶν συνολικῶν ἐξ ἐξαγωγῶν συναλλαγματικῶν εἰσπράξεων. Ἐξ ἄλλου, ὅσον ἀφορᾷ τὰς εἰσαγωγάς, αἱ πρόσθετοι ἐγχώριοι ἀποταμιεύσεις, ἐνδεχομένως, οὐδόλως θὰ ἐπηρεάσουν μειωτικῶς τὴν συναλλαγματικὴν δαπάνην διὰ τὴν εἰσαγωγήν καταναλωτικῶν ὑψος. Πέραν τούτου εἶναι εὐλογον συμπεσθῆ εἰς τὸ ἀπολύτως ἀπαραίτητον ὕψος. Πέραν τούτου εἶναι εὐλογον ὅτι ὑφίσταται καὶ ἀδυναμία ὑποκαταστάσεως τῶν εἰσαγωγῶν δι' ἐγχωρίων προϊόντων. Ἐξ ἄλλου, αἱ διαρθρωτικαὶ ἀδυναμίαι τῆς οἰκονομίας, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν παραγωγήν μηχανημάτων καὶ λοιπῶν μορφῶν κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ, δύναται νὰ ὀδηγήσουν, ἐφ' ὅσον αἱ ἠϋξημένα ἐγχώριοι ἀποταμιεύσεις χρηματοδοτήσουν ἠϋξημένας ἐπενδύσεις, εἰς τὴν συνολικὴν αὔξησιν τῆς συναλλαγματικῆς δαπάνης δι' εἰσαγωγάς, λόγω τῆς ἀνάγκης προσφυγῆς εἰς τὴν διεθνή ἀγοράν, πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἀναγκαίου κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ.

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ κρίσιμον ἐρώτημα, ἐὰν ὑφίσταται πράγματι «κενὸν συναλλάγματος», ἀνεξαρτήτως καὶ ἐπὶ πλέον τοῦ «κενοῦ ἀποταμιεύσεων», προϋποθέτει, ὡς εἶναι φυσικόν, τὴν συγκεκριμένην ἐμπειρικὴν ἔρευναν τῶν δεδομένων μιᾶς ἐκάστης ἐν ἀναπτύξει οἰκονομίας καὶ μάλιστα εἰς τὴν ὑπὸ κρίσιν φάσιν τῆς ἀναπτύξεώς της. Ἐν προκειμένῳ, ὑφίστανται σοβαραὶ διαφωνίαι μετὰ τῶν εἰδικῶν, ἐπικρατεῖ δὲ σήμερον μᾶλλον ἢ ἀντίληψις ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποδειχθῆ ὅτι πράγματι ὑφίσταται δι' ὀρισμένας οἰκονομίας, δὲν δύναται, ἀκινδύνως, νὰ γενικευθῆ δι' ὅλας τὰς ἐν ἀναπτύξει τοιαύτας.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐκφράσωμεν σκεπτικισμόν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπαρξίν εἰς τὰς ἐν ἀναπτύξει οἰκονομίας ἐνὸς κενῶν συναλλάγματος, παραμένει, πέραν πάσης ἀμφισβητήσεως, τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς διαδικασίας τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ὀδηγεῖ, κατὰ κανόνα, εἰς τὴν ἐκδήλωσιν ἐνὸς «κενοῦ ἀποταμιεύσεων». Τὸ γεγονός τοῦτο δὲν δύναται νὰ μᾶς ξενίσῃ ἐφ' ὅσον, καὶ εἰς τὰς πλέον ὄριμους οἰκονομίας, ἡ πρόσφατος περίοδος τῆς μεταπολεμικῆς οἰκονομικῆς ἱστορίας, ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν ἐκδήλωσιν πληθωριστικῶν καταστάσεων «ὑπεραπορροφήσεως», μὲ συνέπειαν τὴν ἰσοζύγιον τῶν τρεχουσῶν φαινομένων καὶ τὴν δημιουργίαν ἐλλειμμάτων εἰς τὸ ἐκδήλωσιν τῶν συναλλαγῶν τῶν.

Ἐπὶ τὸ πρῖσμα τῶν ἀνωτέρω, δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τὰς λοιπὰς συστάσεις τῶν ἐμπειρογνώμων τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. καὶ νὰ ἀξιολογήσωμεν ταῦτα, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ ἰδιάζοντα προβλήματα τῶν ἐν ἀναπτύξει οἰκονομιῶν.

Οἱ ἐμπειρογνώμονες τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. συνιστοῦν εἰς τὰ κράτη-μέλη αὐτοῦ, τὴν περιοδικὴν συλλογικὴν ἐξέτασιν τῶν στόχων τῶν, ὡς πρὸς τὸ ἰσοζύγιον

πληρωμών (1). Ἡ σύστασις αὕτη, δὲν στερεῖται ἐνδιαφέροντος, προκειμένου περὶ τῶν βιομηχανικῶς ἀνεπτυγμένων χωρῶν. Αὗται, συμφώνως πρὸς τὰς ἀναληφθείσας ὑπ' αὐτῶν δεσμεύσεις, ὀφείλουν νὰ θεσπίσουν καταλλήλους στόχους, ὡς πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἰσοζυγίου τῶν τρεχουσῶν συναλλαγῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δυνηθοῦν, συμφώνως πρὸς τὰς μεταπολεμικὰς ἀρχὰς τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς συνεργασίας, νὰ διοχετεύσουν ἐπαρκῆ κεφάλαια πρὸς τὰς ἐν ἀναπτύξει χώρας διὰ τὴν, κατὰ τὸ δυνατόν, ὑποβοήθησιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν τελευταίων (2). Ἀντιθέτως, διὰ τὰς ἐν ἀναπτύξει οἰκονομίας, ἡ σύστασις αὕτη θεωρεῖται ἀμφιβόλου σκοπιμότητος. Καὶ τοῦτο, διότι οἱ στόχοι ὡς πρὸς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν τῶν ἐν ἀναπτύξει οἰκονομιῶν συνδέονται ἐμέσως καὶ ὀργανικῶς πρὸς τὴν ὅλην προσπάθειάν των ἐπιταχύνσεως τῆς διαδικασίας τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἀναπτύξεως. Ὅσον μεγαλύτεραν προσέλευσιν ξένων κεφαλαίων δύναται νὰ πραγματοποιῆ ἀκινδύνως μία ἐν ἀναπτύξει οἰκονομία, τόσον ταχύτερον ρυθμὸν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως δύναται νὰ ἐπιτύχη ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, βεβαίως, ὅτι ἀσκεῖ ἐπιτυχῶς τὴν πρέπουσαν πολιτικὴν διὰ τὴν ἀξιοποιήσιν ὅλων τῶν ὑφισταμένων περιθωρίων πρὸς προώθησιν τῆς οἰκονομικῆς τῆς προόδου (3).

Ἐτεροι συστάσεις τῶν ἐμπειρογνομῶνων τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. ἀναφέρονται εἰς τὰ προβλήματα τῆς ἐγκαίρου διαπιστώσεως καὶ καλλιτέρας διαγνώσεως τῶν καταστάσεων, αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν εἰς ἐλλείμματα τῶν ἰσοζυγίων πληρωμῶν. Αἱ συστάσεις αὗται καταλήγουν εἰς τὴν ὑπόδειξιν τῆς θεσπίσεως παρὰ τῷ Ο.Ο.Σ.Α. ἐνὸς συστήματος «ἐγκαίρου προειδοποιήσεως» (4).

Αἱ ἀνωτέρω γενικῆς φύσεως συστάσεις φαίνονται, ἐκ πρώτης ὄψεως, εὐλογοί. Πράγματι, ἡ ἐγκαιρὸς πρόγνωσις τῆς οἰκονομικῆς συγκυρίας καὶ ἡ ὀρθὴ διάγνωσις τῶν ἐκάστοτε διαμορφουμένων καταστάσεων ἀποτελοῦν ἀναγκαῖον

1) «The Balance of Payments Adjustment Process», ἐνθ' ἄνωτ. παράγρ. 28, σελ. 14.

2) Οἱ διεθνεῖς στόχοι, ὡς πρὸς τὴν παροχὴν οἰκονομικῆς βοήθειας, ἐκ μέρους τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν πρὸς τὰς ἐν ἀναπτύξει τοιαύτας, ἀναφέρονται εἰς τὸ βιβλίον «Οἰκονομικὴ τῆς Ἀναπτύξεως : Παραδόσεις», Ἀθῆναι 1971, ὑπὸ Εὐσταθίου Γ. Πανᾶ, σελ. 51 - 55.

3) Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας οἰκονομίας ἐγένετο ἐδρῦτα ἀντιληπτὸν ὅτι ἡ διαδικασία τῆς οἰκονομικῆς μεγεθύνσεως συνεπάγεται, πολλάκις, ὑψηλὸν κοινωνικὸν κόστος, λόγῳ χειροτερέσεως τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ὡς ἐκ τούτου, ἐκδηλοῦται ἐνδιαφέρον κατὰ τὴν προώθησιν τῆς οἰκονομικῆς μεγεθύνσεως, νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ παράγων τοῦ περιβάλλοντος, ἡ διατήρησις τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατόν νὰ συνεπάγεται τὴν ἐπιβράδυνσιν τῆς διαδικασίας τῆς ὑλικῆς προόδου. Ὁ παράγων τοῦ περιβάλλοντος, ὡς εἶναι φυσικόν, πολὺ ὀλιγώτερον δύναται νὰ ἐπηρέαση τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐν ἀναπτύξει οἰκονομιῶν, ὡς πρὸς τὴν προώθησιν τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἀνάδοι. Πράγματι, εἰς τὰς χώρας ταύτας, εἰς τὴν ἱεράρχησιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προτεραιοτήτων τῶν πρωτεύοντα ρόλον παίζει, πάντοτε, ἡ ἀντιμετώπισις τῆς καταστάσεως τῆς ἀπαράδεκτου, πολλάκις, πενίας τῆς πλειοψηφίας τοῦ πληθυσμοῦ. Αἱ σύγχρονοι κοινωνίαι, μόνον μετὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀνεκτῆς ὑλικῆς διαβιώσεως τῶν μελῶν τῶν δύναται νὰ στραφοῦν καὶ πρὸς ἑτέρας ἐπιδιώξεις.

4) «The Balance of Payments Adjustment Process», ἐνθ' ἄνωτ. παράγρ. 36 - 40, σελ. 17 καὶ 18. Εἰδικότερον ἡ ἀναγκαιότης ἐνὸς συστήματος «ἐγκαίρου προειδοποιήσεως» ὑποδεικνύεται εἰς τὴν παράγρ. 40, σελ. 18, καθὼς καὶ 70, σελ. 27 ἐνθ' ἄνωτ.

δρον διά τήν άσκησιν καταλλήλου οικονομικῆς πολιτικῆς (1). Παρά ταῦτα, αἱ ὑποδείξεις τῶν ἐμπειρογνομόνων τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. ὡς πρὸς τὰς ἀναγκαίας στατιστικὰς σειράς, αἱ ὅποια θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλισθοῦν, προκειμένου νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἔγκαιρος πρόγνωση, κινδυνεύουν νὰ προσκρούσουν, εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐν ἀναπτύξει οικονομιῶν, εἰς τὰς γνωστὰς ἀδυναμίας τῶν μηχανισμῶν τῶν ἐν ἀναπτύξει οικονομιῶν, εἰς τὰς γνωστὰς ἀδυναμίας τῶν μηχανισμῶν τῶν στατιστικῆς ἐνημερώσεως. Ἀδυναμία, αἱ ὅποια ἀναφέρονται εἴτε εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς στατιστικοῦ προσωπικοῦ, εἴτε εἰς τὴν ποιοτικὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ προσφερομένου στατιστικοῦ ὕλικου, ἐκ λόγων συνδεομένων πρὸς τὴν διάρθρωσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν ἐν γένει δομὴν τῆς οἰκονομίας (π.χ. παρατηρεῖται μεγάλη συμμετοχὴ τῆς αὐτοκαταναλώσεως εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν, σημαντικὸν μῆμα τῶν οικονομικῶν συναλλαγῶν διεξάγεται ἐκτὸς τοῦ νομισματικοῦ συστήματος, ὑφίσταται μικρὸς μόνον ἀριθμὸς συγχρονισμένων μεγάλων ἐπιχειρήσεων κ.ο.κ)(2).

Λόγω τῶν ἀνωτέρω παραγόντων, δύναται νὰ ὑποστηριχθῆ, βασίμως, ὅτι αἱ ἐν ἀναπτύξει οἰκονομίαι θὰ ἔδει κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς στατιστικῆς ἐνημερώσεως νὰ δίδουν προτεραιότητα εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκαίων στατιστικῶν δεδομένων πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ ἔργου τῶν προγραμματικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὑπὸ τὸ πρῶτον τῆς σκέψεως ταύτης, αἱ ἀνωτέρω συστάσεις τῶν ἐμπειρογνομόνων τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. δὲν δύναται νὰ ἔχουν δι' αὐτὰς τὸ αὐτὸ βάρος μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προφανῶς ἔχουν διὰ τὰς βιομηχανικὰς ἀνεπτυγμένας χώρας. Εἰς τὰς τελευταίας, πράγματι, ἡ εφαρμογὴ τῶν συστάσεων τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. θὰ ἀπετέλει ἐν θετικὸν βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς βελτιώσεως τῆς ὅλης διαδικασίας προσαρμογῆς τῶν ἰσοζυγίων τῶν πληρωμῶν.

Τὸ κύριον βάρος τῶν συστάσεων τῶν ἐμπειρογνομόνων τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. ἀναφέρεται εἰς τὰς κατευθύνσεις τῆς γενικῆς οικονομικῆς πολιτικῆς, πρὸς τὸν σκοπὸν βελτιώσεως τῆς διαδικασίας προσαρμογῆς. Τοῦτο, ἄλλωστε, ἀνεφέρετο ρητῶν εἰς τὰς κατευθύνσεις, τὰς ὁποίας παρέσχον οἱ Ὑπουργοὶ καὶ οἱ Διοικηταὶ τῶν ἐν Κεντρικῶν Τραπεζῶν τῆς Ὁμάδος τῶν Δέκα, πρὸς τὴν ὑπὸ τὸν van Lennep τῆς Ὁμάδος Ἐργασίας ὑπ' ἀριθμ. 3 τῆς Ἐπιτροπῆς Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. Πράγματι, εἰς τὰς κατευθύνσεις, περιείχετο καὶ ἡ ὑπόδειξις ὅπως, ἡ Ὁμάς Ἐργασίας ὑπ' ἀριθμ. 3 «ἐρευνήσῃ τὴν δυνατότητα καταρτίσεως προτύπων ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς, ὡς καὶ ἐτέρων συγγενῶν μορφῶν

1) Βλ. π.χ. εἰσήγησιν ὑπὸ Εὐσταθίου Πανᾶ εἰς Δ' Συνέδριον Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν με τίτλον «Ὁ Δημόσιος Τομεύς», Ἀθήναι, Μάιος 1969, ὑπὸ ἐκτύπωσιν εἰς τόμον πρακτικῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν. Εἰς ταύτην ὑποστηρίζεται ὅτι «ἡ ἔγκαιρος καὶ ἀκριβὴς πρόγνωσις τῆς οικονομικῆς καταστάσεως ἀποτελεῖ ἀναγκαίως ὡς μίαν τῶν κυριωτέρων προϋποθέσεων ἀσκήσεως ἀποτελεσματικῆς πολιτικῆς κατευθύνσεως τῆς συνολικῆς ζητήσεως» (σελ. 3 πολυγραφημένου κειμένου). Ἐν συνεχείᾳ, προστίθεται ὅτι «πλὴν τῆς προγνώσεως ἡ ὀρθὴ διάγνωσις τῆς καταστάσεως ἀποτελεῖ ἀναγκαῖον ὄρον διὰ τὴν άσκησιν καταλλήλου οικονομικῆς πολιτικῆς» (σελ. 5 τοῦ ἰδίου κειμένου).

2) Βλ. Ε. Panas «Recent Development in Social Accounting» διδακτορικὴ διατριβὴ ὑποβληθεῖσα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Harvard, Widener Library, σελ. 378 - 384.

ἀσκήσεως γενικής οικονομικής πολιτικής, εις τὴν ἐξισορρόπησιν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, προκειμένου νὰ χρησιμοποιηθοῦν ταῦτα διὰ τὴν ἀξιολόγησιν τῶν ἐπιτεύξεων τῶν χωρῶν»⁽¹⁾).

Αἱ συστάσεις τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. ἀναφέρονται καὶ εἰς τὰς τρεῖς γνωστὰς μορφὰς ἀσκήσεως γενικής οικονομικής πολιτικής ὑπὸ ἑνὸς συγχρόνου κράτους. Στόχος τῆς γενικής οικονομικής πολιτικής, συμφώνως πρὸς τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις, εἶναι ἡ κατεύθυνσις καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς συνολικῆς ζητήσεως μιᾶς οικονομίας, αἱ δὲ τρεῖς μορφαὶ ἀσκήσεως αὐτῆς εἶναι ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ, ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ τιμῶν καὶ εἰσοδημάτων.

Ὡς νομισματικὴ πολιτικὴ νοεῖται, συνήθως, ὁ διὰ τῶν μεταβολῶν τῆς ποσότητος τοῦ χρήματος, ἐπηρεασμὸς τοῦ ὕψους τῶν ἐπιτοκίων καὶ τῆς ρευστότητος τῆς οικονομίας μὲ ἀπώτερον στόχον τὸν ἔμμεσον ἔλεγχον, μέσῳ τῶν ἀνωτέρω, τῆς συνολικῆς ζητήσεως. Ἐξ ἄλλου, ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ἀποβλέπει, συνήθως, εἰς τὸν διὰ τῆς φορολογίας καὶ τῆς πολιτικῆς τῶν κρατικῶν δαπανῶν, ἐπηρεασμὸν τοῦ ὕψους τῆς συνολικῆς ζητήσεως. Τέλος, ὡς πολιτικὴ τιμῶν καὶ εἰσοδημάτων, ὀρίζεται, συνήθως, ἡ προσπάθεια τοῦ συγχρόνου Κράτους νὰ ἀποκτήσῃ ἄμεσον συλλογικὸν ἔλεγχον ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου καὶ τῆς διαρθρώσεως τῶν ἀμοιβῶν τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς κατανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος μεταξύ «νοικοκυριῶν» (households) καὶ ἐπιχειρήσεων⁽²⁾.

Ἡ ἐφαρμογὴ γενικῆς οικονομικῆς πολιτικῆς, ὑπὸ τὴν μορφήν δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ἢ πολιτικῆς εἰσοδημάτων διὰ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τῆς συνολικῆς ζητήσεως καὶ ὑπὸ τὴν μορφήν νομισματικῆς πολιτικῆς διὰ τὸν ἔμμεσον ἔλεγχον ταύτης, δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ διὰ τὰς ἀνεπτυγμένας οικονομικῶς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας τυχὸν φαινόμενα «ὑπεραπορροφῆσεως», ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἐκδήλωσιν δυσχερειῶν τοῦ ἰσοζυγίου τῶν πληρωμῶν. Ἡ κατάστασις ἐμφανίζεται διάφορος εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐν ἀναπτύξει οικονομιῶν, διότι εἰς ταύ-

1) Βλ. «The Balance of Payments Adjustment Process», παράγρ. 41 - 51, σελ. 19 - 23, ἐνθ' ἄνωτ.

2) Οἱ ἀνωτέρω ὀρισμοὶ τῆς νομισματικῆς καὶ δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, ἔχουν προταθῆ ὑπὸ τοῦ Harry Johnson. Βλ. «The Objectives of Economic Policy and the Mix of Fiscal and Monetary Policy under Fixed Exchange Rates», ἐργασία δημοσιευθεῖσα εἰς Maintaining and Restoring Balance in International Payments, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 145. Ἐξ ἄλλου, ὁ ὀρισμὸς τῆς πολιτικῆς εἰσοδημάτων ἀποτελεῖ ἀντικείμενον διαφωνιῶν, τόσον μεταξύ τῶν θεωρητικῶν ὅσον καὶ τῶν ὑπευθύνων τῆς ἀσκήσεως τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς. Ὁ ἐνδιαφερόμενος ἀναγνώστης δύναται, ἐπιφελοῦς, νὰ συμβουλευθῇ τὴν ἐργασίαν τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν Εὐρώπην τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν «Incomes in Post - War Europe: A Study of Policies, Growth and Distribution», Γενεῖη 1967, καὶ ἰδίως τὰς σελίδας 2 - 9 τοῦ Κεφαλαίου 1. Δὲν στερεῖται, ἐξ ἄλλου, σημασίας τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ὀμάς Ἐργασίας ὑπ' ἀριθμ. 4 τῆς Ἐπιτροπῆς Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. εἰς τὴν καταρτιθεῖσαν κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον 1971 Ἐκθεσιν της, ἐπὶ τῶν προβλημάτων τοῦ πληθωρισμοῦ, εἰρήθη εἰς ἀδυναμίαν συμφωνίας ἐπὶ ἑνὸς συγκεκριμένου ὀρισμοῦ τῆς ἐννοίας τῆς πολιτικῆς εἰσοδημάτων.

Βλ. ἐπίσης «Wage and Price Guideposts in the Context of Balance of Payments Adjustment» ὑπὸ Jürg Niehans εἰς Maintaining and Restoring Balance in International Payments, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 171 - 175.

της Οικονομικής Επιτροπής των Ήνωμένων Έθνών δια την Εύρωπην και άλλων διεθνών οργάνων. Τοῦτο προκύπτει πλήρως ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν ἐτησίων Ἐκθέσεων τοῦ Καθηγητοῦ Thorkil Kristensen, πρώτου Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Ο.Ο.Σ.Α., ὅστις προέτρεπε τὰ Κράτη - Μέλη τοῦ διεθνοῦς τούτου Ὄργανισμοῦ πρὸς μίαν πλέον ἀποφασιστικὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν, ἐν ᾧ, μάλιστα, τῆς ἀνάγκης ὀλιγωτέρας προσφυγῆς εἰς τὴν νομισματικὴν πολιτικὴν, ἢ ὅποια, ὡς ἐλέχθη, δρᾷ ἐμμέσως καί, κατὰ πολλοὺς, παρουσιάζει ἐπικινδύνους παρενεργείας, καθ' ὃ ἐπιηράζει οὕτω δυσμενῶς τὸ ἐπίπεδον τῶν πραγματοποιουμένων ἐπενδύσεων (1). Βάσει τῶν ἀντιλήψεων τούτων, τῇ ὑποδείξει τοῦ Καθηγητοῦ Kristensen, ὁ Ο.Ο.Σ.Α., ἀνέθεσεν τὴν μελέτην τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς εἰς ὁμάδα ἐμπειρογνομῶνον, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Καθηγητοῦ Walter Heller (2).

Ἀλλά, συντόμως, ἐφάνη ὅτι ἐπεκράτησαν νεώτεροι ἀντιλήψεις, συμφώνως πρὸς τὰς ὅποιας ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ ἐθεωρήθη, καὶ πάλιν, ὅτι ὑπερῆχεν ἐν σχέσει πρὸς τὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν. Τοῦτο ὀφείλετο τόσον εἰς ὀρισμένας ἐρεῦνας, αἱ ὅποιαι ἔθεσαν ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς (3), καθὼς καὶ εἰς τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸν Καθηγητὴν Milton Friedman προβολὴν τῆς θεωρίας του περὶ τοῦ δεσπόζοντος ρόλου τοῦ χρήματος εἰς τὴν οἰκονομίαν. Ὑπὸ τὰς νέας αὐτὰς συνθήκας, δὲν προκαλεῖ ἔκπληξιν τὸ γεγονός ὅτι ὁ Kristensen, κατὰ τὴν Ὑπουργικὴν Σύνοδον τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. τὸν Φεβρουάριον 1969, εἰσηγήθη τὴν ἀνάθεσιν εἰς ὁμάδα εἰδικῶν, μελέτης περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς. Συγχρόνως, εἰσηγήθη, τότε, τὴν ἄσκησιν αὐστηρᾶς νομισματικῆς πολιτικῆς, ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς συλλογικῆς προσπάθειας συγκρατήσεως τῶν διεθνῶν φαινομένων τοῦ πληθωρισμοῦ.

Ἀλλά, ἡ ἀναζωογόνησις τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν νομισματικὴν πολιτικὴν ὑπῆρξε μᾶλλον σύντομος. Πράγματι, ἡ παράτασις τῶν διεθνῶν πληθωριστικῶν πιέσεων, παρὰ τὴν ἄσκηθεῖσαν περιοριστικὴν δημοσιονομικὴν καὶ

1) Κατὰ τὴν Ὑπουργικὴν Σύνοδον τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. τὸ ἔτος 1966, ὁ τότε Ἄγγλος Ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν Callaghan, ἀναφερόμενος εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ Καθηγητοῦ Kristensen, ὑπενόησεν ὅτι ἡ προτίμησις τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸ γεγονός ὅτι αὕτη δὲν ὑπόκειται, ὡς ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, εἰς πολιτικῆς φύσεως περιοριστικούς παράγοντας. Πράγματι, δύναται νὰ ἀσκηθῆ, καὶ μάλιστα ἄνευ δημοσιότητος, χωρὶς τὸν ἔλεγχον τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων, ἐνῶ ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, εἴτε αὕτη ἀναφέρεται εἰς μεταβολὰς τῆς φορολογίας, εἴτε εἰς ἀξομειώσεις τῶν δημοσίων δαπανῶν, γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτὴ ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης.

2) Βλ. Ἐκθεσὶν τῶν ὑπὸ τὸν Walter Heller ἐμπειρογνομῶνον ὑπὸ τὸν τίτλον «Fiscal Policy for a Balanced Economy: Experience Problems and Prospects», Ο.Ο.Σ.Α., Δεκέμβριος 1968, καθὼς καὶ τὴν συνοδὸν μελέτην ὑπὸ τὸν καθηγητὴν Bent Hansen, «Fiscal Policy in seven Countries», 1955 - 1965, Ο.Ο.Σ.Α. Μάρτιος 1969.

3) Π.χ. βλ. ἄρθρον τοῦ Καθηγητοῦ A. R. Prest «Sense and Nonsense in Budgetary Policy» εἰς Economic Journal, Μάρτιος 1968, σελ. 1 - 18.

νομισματικήν πολιτικήν, ώδήγησεν εις την αντίληψιν, ότι θα πρέπει να γίνη ευρύτερα χρήσις τής πολιτικής εισοδημάτων (1).

Τέλος, ένδιαφέρον παρουσιάζουν αι συστάσεις τών έμπειρογνομόνων του Ο.Ο.Σ.Α. έν σχέσει προς τα χρησιμοποιούμενα έκ μέρους ώρισμένων Κρατών, έντος τών πλαισίων τής διαδικασίας προσαρμογής μέτρων άμέσου έπηρεασμού τών εισαγωγών των, τών έξαγωγών των καθώς και τής κινήσεως κεφαλαίων(2).

Έν σχέσει προς τās εισαγωγάς, οί έμπειρογνώμονες έφιστούν την προσοχήν τών Κρατών, επί τών παρενεργειών, τās όποιās είναι δυνατόν να προκαλέσουν τα άμεσα μέτρα έπηρεασμού, ώς είναι ή αύξησις τών δασμών, ή έπιβολή προσθέτων φόρων επί τών εισαγομένων, οί ποσοτικοί περιορισμοί κ.λ.π. Έν προκειμένω, είναι δυνατόν να άμφισβητηθούν αι προβαλλόμεναι έπιφυλάξεις εις την περίπτωση τών έν αναπτύξει οικονομιών, αι όποιαι έχουν άποδυθή εις την προσπάθειαν έπιταχύνσεως τής διαδικασίας τής αναπτύξεως. Ίδιως μάλιστα όταν, λόγω τών διαρθρωτικών άδυναμιών των, επιδιώκουν την άρχικήν προστασίαν ώρισμένων νέων κλάδων, ή και αϋτής ταύτης τής έθνικής των οικονομίας έν τῷ συνόλω.

Όμοίως, έν ὄψει τής σημασίας τών έξαγωγών δια τās έν αναπτύξει οικονομίας, είναι δυνατόν να άμφισβητηθούν αι έπιφυλάξεις τών έμπειρογνομόνων του Ο.Ο.Σ.Α. έν σχέσει προς τα μέτρα ένισχύσεως τών έξαγωγών και τουτο μάλιστα έν ὄψει τής προοδευτικώς γενομένης άποδεκτής θέσεως έκ μέρους τής UNCTAD, ότι αι έν αναπτύξει οικονομίαι δικαιούνται καθεστῶτος ειδικής προτιμήσεως εις τās άγοράς τών ανεπτυγμένων οικονομιών, ούχι μόνον δια τα παραδοσιακά προϊόντα των, αλλά και δια τα προϊόντα τών νέων βιομηχανιών των(3).

1) 'Η μη επαλήθευσις τών προβλέψεων του Καθηγητού Friedman, συνετέλεσεν άσφαλώς εις την σημειωθείσαν, προσφάτως, τροποποίησιν τών αντίληψεων ώς προς την άποτελεσματικότητα τής νομισματικής πολιτικής. Έξ άλλου, τῷ θεωρητικόν σχήμα του Friedman ὑπέστη, προσφάτως, κριτικήν έκ μέρους πολλών ίκανών οικονομολόγων. Βλ. π.χ. τῷ άρθρον του Καθηγητού James Tobin «Money and Income : Post Hoc Ergo Propter Hoc», εις Quarterly Journal of Economics, Μάιος 1970, σελ. 301-317. Βλ. επίσης «Comments on Tobin», ὑπό Milton Friedman Economics, Μάιος 1970, σελ. 318 - 327, καθώς και ανταπάντησιν James Tobin ένθ' άνωτ. σελ. 328 - 329. Βλ. επίσης άρθρον του Καθηγητού Nicholas Kaldor «The New Monetarism» εις Lloyds Bank Review, 'Ιούλιος 1970, σελ. 1 - 18. Επίσης A. B. Cramp «Does Money Matter?» εις Lloyds Bank Review, 'Οκτώβριος 1970, σελ. 23 - 37. Επίσης ιδιαίτερον ένδιαφέρον παρουσιάζει και τῷ δημοσιευθέν εις Quarterly Bulletin τής Bank of England επώνυμον άρθρον του C.A.E. Goodhart «The Importance of Money», 'Ιούνιος 1970, σελ. 159 - 180, καθώς και παραρτήματα αϋτου ὑπό A.D.Crockett ένθ' άνωτ. σελ. 180-198. Αί έργασίαι αϋται, θα έδει να επισύρουν, ιδιαίτέρως, τῷ ένδιαφέρον τών ειδικών. Τέλος, έξαιρετικῶς ένδιαφέροντος είναι και ή σχετική κριτική του F.H. Hahn βλέπε «Professor Friedman's views on money», εις Economica, Φεβρουάριος 1971, σελ. 61 - 80.

2) «The Balance of Payments Adjustment Process», παράγρ. 52 - 60 σελ. 23 - 25.

3) Ένδιαφερόνται άπόψεις, έν προκειμένω, πσριέχοντα εις τῷ βιβλίον του Harry Johnson «The Economic Policies towards Less Developed Countries» A Brookings Institution Study, Λονδίνον, George Allen and Unwin 1967. Βλ. επίσης του ίδιου «World Economy at the Crossroads», Oxford University Press, 1965 ιδίως κεφ. 5ον Problems of Developing Countries, σελ. 68 - 100

III. Ἐπίλογος

Ἡ ἀνωτέρω ἀνάλυσις ἐπεδίωξε καὶ ἐλπίζεται ὅτι ἐπέτυχε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αἱ συστάσεις τῶν ἐμπειρογνομόνων τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. ὡς πρὸς τὴν διαδικασίαν προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἰσχύουν πλήρως καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν ἐν ἀναπτύξει οἰκονομῶν. Πράγματι, διὰ τὰς τελευταίας, ἐν ᾧψει τῆς ἐπιδιώξεως ἐπιταχύνσεως τῆς διαδικασίας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, θὰ ἔδει νὰ θεσπισθοῦν εἰδικοὶ κανόνες διεθνοῦς συμπεριφορᾶς, ἀνταποκρινόμενοι πληρέστερον πρὸς τὰς συνθήκας τῶν οἰκονομῶν των, καθὼς καὶ πρὸς τὰς οἰκονομικὰς τῶν ἐπιδιώξεις.

Πρὸς τοῦτο, καθίσταται ἀναγκαία ἡ ἐκ νέου εἰς βάθος ἔρευνα τῶν δεδομένων, προκειμένου νὰ προσδιορισθοῦν οἱ κανόνες ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι θὰ ἔδει νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς μέτρον ἀξιολογήσεως τῶν οἰκονομικῶν τῶν ἐπιτεύξεων. Ἄλλως, θὰ ὑφίσταται ὁ ἀναπότρεπτος κίνδυνος ἀδοκίμου ἢ καὶ ἐπικινδύνου ἔρμηνείας τῶν προβλημάτων τῶν ἐν ἀναπτύξει οἰκονομῶν.

Ἡ ἀνωτέρω μελέτη ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ ἐπισημάνῃ καὶ νὰ τονίσῃ ὅτι δοξασίαι, κατ' ἀρχὴν ὀρθαί, προκειμένου περὶ ἀνεπτυγμένων οἰκονομῶν, δύνανται, ἐπεκτεινόμεναι ἄνευ ἀναλόγου προσαρμογῆς των, εἰς τὸν χῶρον τῶν ἐν ἀναπτύξει οἰκονομῶν νὰ ἐπηρέασουν δυσμενῶς τὴν παγκόσμιον προσπάθειαν ὑποβοηθήσεως τῆς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν πορείας τῶν καθυστερημένων οἰκονομικῶς χωρῶν.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Μηνιαία Ἐπιθεώρησις

τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρίας Διοικήσεως Ἐπιχειρήσεων

Ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1966

Γραφεῖα : Φιλελλήνων 6, Ἀθῆναι

Τηλέφωνον : 220.789

Δι' ἔγγραφην Συνδρομητῶν

καὶ πώλησιν τευχῶν

πρὸς δρχ. 30 ἕκαστον